

Reda Lisauskaitė

El. paštas: redos.lis@gmail.com

Darbo vadovas: Doc. dr. Norbertas Balčiūnas

NEDARBAS LIETUVOJE, JO STRUKTŪRA IR TENDENCIJOS

Nedarbas, tai viena svarbių makroekonominių problemų, būdingų visoms šalims. Darbo praradimas reiškia bendrą žmogaus gyvenimo kokybės suprastėjimą – netenkama pajamų šaltinio, turėto statuso visuomenėje, kasdienės veiklos ar saviraiškos šaltinio. Lietuvai nedarbo problema palyginus yra nauja, kadangi ji nepriklausomybę atgavo tik 1991 metais. Iki to laiko buvo okupuota ir privalėjo gyventi vadovaujantis planinės ekonomikos sąlygomis. Atgavus nepriklausomybę Lietuvai nedarbo problema tapo itin aktuali ir tokia liko iki šių dienų. Nedarbą galime apibrėžti kaip reiškinį, kuris turi daug neigiamų pasekmių. Jos gali būti analizuojamos makroekonominiu lygiu, kuris pastebimas per užimtumo mažėjimą, vartojimo lygio kritimą, gamybos mastų pasikeitimą ir kitą. Tai pat, mikroekonominiu lygiu, kuris pasireiškia per atskiro individo finansinės, emocinės bei psichologinės būklės blogėjimą. Nedarbo sukeltos neigiamos pasekmės daro įtaką šalies ekonominiams rezultatams, tad valstybė, vykdydama nedarbo mažinimo politiką, yra suinteresuota didinti gyventojų užimtumą bei mažinti nedarbo lygį iki minimalios ribos.

Darbo objektas – nedarbas Lietuvoje, jo struktūra ir tendencijos.

Darbo tikslas – ištirti Lietuvos nedarbo lygio tendencijas ir struktūrą 2000-2014 metais bei palyginti jas su Estijos nedarbo lygio tendencijomis ir struktūra.

Keliami darbo uždaviniai:

1. Ištirti Lietuvos nedarbo lygį 2000–2014 metais;
2. Išnagrinėti nedarbą Lietuvoje pagal lytį ir amžių 2000–2014 metais;
3. Nustatyti Lietuvos nedarbo lygio svyravimo priežastis 2000–2014.

1. Teoriniai nedarbo aspektai

1.1. Nedarbo samprata, rūšys

Nedarbas plačiai paplitęs reiškinys visose šalyse. Jį apibrėžti galima keliais būdais: „Nedarbo lygis- tai bedarbių ir darbo jėgos procentinis santykis“ (J. Šeputienė, 2012 m.), „Nedarbas- tai ekonominis rodiklis, rodantis, kuri darbo išteklių dalis neužimta“ (B. Martinkus, A. Sakalas ir A. Savanevičienė, 2006 m.) ar „Nedarbas- tai toks reiškinys visuomenėje, kai dalis civilinių jos asmenų nedalyvauja kuriant šalies ekonominį produktą“ (V. Skominas (2006 m.).

Nedarbo sąvoką galima dar aiškiau apibrėžti, išskaidant visus gyventojus į du tipus- ekonomiškai neaktyvūs gyventojai ir ekonomiškai aktyvūs gyventojai.

Ekonomiškai neaktyvūs gyventojai – tai tie asmenys, kurie nedirba ir darbo nieieško bei dirbti nenori. Neaktyvių gyventojų kategorijai priskiriami moksleiviai, studentai, kurie mokosi pagal dieninę mokymosi programą, vaikai iki 15 metų, asmenys, kurie gauna senatvės, lengvatines arba in-

validumo pensijas, namų šeimininkės arba asmenys, kurie prižiūri mažamečius vaikus, gyventojai, kurie neteko vilties rasti darbą ar nedalyvauja aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse.

Ekonomiškai aktyvūs gyventojai- tai tie asmenys, kurie sudaro darbo jėgos pasiūlą šalyje. Ekonomiškai aktyvūs gyventojai skaidomi į dvi grupes: užimti gyventojai ir bedarbiai.

Užimti gyventojai, tai ekonomiškai aktyvūs gyventojai, kurie dirba visų nuosavybės formų įmonėse, įstaigose ir organizacijose, įskaitant dirbančius ūkininkų ūkiuose, atlieka karo tarnybą ar laikinai nedirba. Užimtų gyventojų kategorijai priskiriami tie asmenys, kurie dirba visą arba nevisą darbo dieną ir gauna darbo užmokestį, laikinai nedirba dėl atitinkamų susiklosčiusių aplinkybių, asmenys, kurie dirba savarankiškai.

Pagal Lietuvos respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymą pastarąjį „Bedarbis – nedirbantis darbingo amžiaus darbingas asmuo, nesimokantis pagal dieniinę mokymo formą, įstatymų nustatyta tvarka įsiregistravęs teritorinėje darbo biržoje kaip ieškantis darbo ir pasirengęs dalyvauti aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse“ („Lietuvos respublikos socialinio draudimo įstatymas“ (galioja nuo 2005.01.01)).

Galima išskirti tris nedarbo rūšis, tai:

1. Migracinis nedarbas;
2. Struktūrinis nedarbas;
3. Ciklinis nedarbas.

Migracinis nedarbas tai toks nedarbas, kai asmuo nedirba trumpą periodą dėl asmeninių priežasčių ir tikisi darbą surasti artimiausioje ateityje. Ši nedarbo rūšis yra neišvengiama, kadangi atsiranda normaliaame darbo paieškos procese, kai žmonės iš vieno darbo pereina į kitą, išeina iš darbo ar grįžta į jį. Migracinis nedarbas susiformuoja, nes „<...> rinka nepajėgi užtikrinti

idealios ir nuolatinės pageidaujamo ir siūlomo darbo pusiausvyros“ (V. Skominas, 2006 m.). Anot ekonomistų, ši nedarbo rūšis atitinkamu nedideliu mastu netgi yra pageidautina, kadangi dažniausiai asmenys, kurie patenka į migracinio nedarbo kategoriją susirandą geriau apmokamą, kvalifikuotą darbą, kas atitinkamai didina jų pajamas ir skatina augti realųjį nacionalinį produktą.

Struktūrinis nedarbas, pasireiškia tuomet „<...> kai darbo paklausos struktūra neatitinka darbo pasiūlos struktūros“ (J. Tartilas, 2005 m., p.4). Jis atsiranda, nes bėgant laikui keičiasi gyventojų poreikiai, atsiranda naujos gamybos technologijos, o tai reiškia, kad ankstesnės žmonių profesijos tampa nebepaklausios. Technologijų kaita ne vienintelė struktūrinio nedarbo priežastis- prie jo atsiradimo dar galima priskirti ir gyventojų poreikių bei pirmenybių kaitą, geografinę užimtumo struktūrą. Struktūrinis nedarbas parodo, kad žmonių žinios sensta ir reikalingi nauji darbo įgūdžiai, kuriuos asmenys gali įgyti persikvalifikuodami.

Ciklinio nedarbo pavadinimas kilo dėl to, kad jį sąlygoja ekonomikos svyravimai, o dar tiksliau tai bendrųjų išlaidų nepakankamumas. Bendrųjų išlaidų mažinimas atitinkamai sumažina prekių ir paslaugų vartojimą, o sumažėjęs vartojimas veda prie gamybos mažėjimo. Kadangi gamyba sumažėja, tai darbdaviams finansiškai nenaudinga išlaikyti visus buvusius darbuotojus, o tai reiškia, kad jie bus atleisti ir taip didės nedarbas bei mažės užimtumas. Ciklinis nedarbas gali atsirasti ne tik ekonomikos smukimo fazėje, bet, taip pat ir tada, kai ekonomika atsigauna ir pradeda augti- jei darbo jėgos skaičius auga greičiau, nei kuriamų darbo vietų skaičius. Dažniausiai išskiriamos ciklinio nedarbo atsiradimo priežastys: ekonominės krizės, finansinės krizės bei politinės krizės.

1.2. Nedarbo struktūra pagal lytį ir amžių

Nedarbas gali būti nagrinėjamas pagal pagal lytį, amžių ir gyvenamąją vietą, įvertinant žmonių išsilavinimą ar nedarbo trukmę.

Šiame poskyryje bus aptartas nedarbo lygis įvertinant asmens lytį ir amžiaus grupę.

Tyrinėjant nedarbo lygį pagal lytį, galime išskirti tris grupes, t.y. bendrą moterų ir vyrų nedarbo lygį, moterų nedarbo lygį bei vyrų nedarbo lygį. Šiose grupėse nedarbo lygis apskaičiuojamas pagal 1 formulę.

$$U_r = \frac{U}{LF} * 100\% \quad (1)$$

Formulė parodo faktinį nedarbo lygį, o atitinkami žymėjimai reiškia:

U_r – bendras nedarbo lygis;

U – bedarbių skaičius;

LF – darbo jėga.

Daugelyje šalių paplitusi diskriminacija dėl lyties. Viena iš tokios diskriminacijos priežasčių yra tai, jog moterys įsidarbinašios ilgainiui sukurs šeimas bei išeis motinystės atostogų, o tai reiškia, kad liks laisva darbo vieta ir reikės ieškoti naujo specialisto. Taip pat, susirgus atžalai, atostogas vaiko priežiūrai ir slaugai dažniausiai ima moterys.

Darbuotojų nedarbas susijęs ir su diskriminacija dėl amžiaus. Tai pastebima daugumoje net išsivysčiusių šalių. Jauni specialistai nepageidaujami dėl to, jog manoma, kad jie bus „<...> nesubrendę ir neatsakingi bei neturės darbo patirties“ (Europos komisija, 2005m.), o vyresnio amžiaus žmonės vengiami, dėl per mažo lankstumo bei galimų dažnesnių sveikatos sutrikimų.

Nedarbo lygį pagal žmonių amžių „Eurostat“ skirsto į 2 amžiaus grupės:

1. Jaunimo iki 25 metų nedarbas.
2. Asmenų nuo 25 iki 74 metų nedarbas.

Toks grupavimas naudojamas ir šiame darbe.

1.3. Nedarbo priežastys ir socialinės, ekonominės pasekmės

Nedarbas – sudėtingas reiškinys, o jo atsiradimo priežastys gali būti šios:

1. Bedarbiams trūksta informacijos apie laisvas darbo vietas.
2. Išsilavinimo neturėjimas ar nepaklausios profesija. Naujai sukurtos darbo vietos dažniausiai orientuotos į tuos žmones, kurie turi aukštąjį išsilavinimą.
3. Pašalpų dydžio. Nedarbo pašalpa skirta asmenims, kurie neteko darbo ir kuriems reikia kompensuoti pajamų netekimą, tačiau bedarbio pašalpos gavimas didina nedarbo lygį. Taip nutinka dėl to, kad gaudamas pajamas iš pašalpos, asmuo turi pragyvenimo šaltinį ir kitą darbą jis gali susirasti per ilgesnį laikotarpį.
4. Didelis pajamų mokestis. Didelis pajamų mokestis mažina realųjį darbo užmokestį.
5. Maža visuminė paklausa. Visuminės paklausos mažėjimas mažina ir gaminamų prekių bei paslaugų kiekį, o tai lemia mažėjančią darbuotojų skaičių įmonėse.
6. Gan mažas skaičius žmonių, kurie siekia įkurti savo verslą.
7. Nedarbo histerezė. Tai „Reiškinys, kai esamas nedarbo lygis nebegali sugrįžti į ankstesnį lygį, nors nedarbą sąlygojusius veiksnius poveikis išnyko“ (V. Snieška, V. Baumilienė, D. Bernatonytė, 2003 m.).
8. Netolygi darbo paklausos kreivė atskiruose regionuose. Migracija į miestus sukelia nedarbo augimą juose, bet iš kitos pusės, miestuose darbo pasiūla didžiausia, o darbo jėgos mobilumo stoka taip pat didina nedarbo lygį.

Kaip ir nedarbo priežasčių, taip ir nedarbo pasekmių gali būti daug. Dažniausiai nedarbo pasekmės skaidomos į dvi grupes,

tai makroekonominės ir mikroekonominės pasekmės.

Nedarbo pasekmės makro-lygiu galima apibūdinti kaip nuostolius, kuriuos patiria visa šalies ekonomika. Jie atsiranda tuomet, kai šalies ekonomika negali sukurti tiek laisvų darbo vietų, kiek yra norinčių ir galinčių dirbti atitinkamą darbą. Dėl šios priežasties šalis netenka dalies nacionalinio produkto, nes jis lieka nepagamintas. Anot A. Okano teorijos, kai nedarbas pakyla 1%, gamybos apimtis sumažėja 2–3%, t.y. šalis praranda 2–3% potencialaus BNP.

Nagrinėjant nedarbo pasekmes mikro-ekonominiu lygiu, galima išskirti, kad tai yra paties individo patirtos socialinės pasekmės. „Darbo netekęs žmogus pirmiausia praranda visas arba dalį pajamų, medicinos draudimą ir kt.“ (V. Snieška, V. Baumilienė, D. Bernatonytė ir kt., 2011 m.). Praradęs darbą žmogus ne tik jaučia lėšų stygių, bet ir patiria psichologinių sunkumų, kurių ekonomiškai išmatuoti neįmanoma. Atlikti tyrimai parodė, kad esant ekonomikos nuosmukiui ir užimtumo mažėjimui šalyje žymiai padidėja nusikalstamumas, skyrybų skaičius, trumpėja gyvenimo trukmė bei išauga savižudybių skaičius.

Apibendrinant reikia pasakyti, jog išanalizavus nedarbo rūšis, galima daryti išvadą, kad nedarbas yra nenutrūkstamas reiškinys ir jo visiškai panaikinti neįmanoma, kadangi nedarbas egzistuoja visada. Nedarbo struktūra gali būti vertinama pagal daugelį požymių: lytį, amžių, gyvenamąją vietą, išsilavinimą ar trukmę. Šalyse egzistuoja darbuotojų diskriminacija pagal požymius ir tai atitinkamai kelia nedarbo lygį. Nedarbo priežasčių yra ne viena, tačiau visos jos labai svarbios, o pasekmes galime išskirti visai šaliai arba pačiam individui.

2. Nedarbo lygio ir jo struktūros analizė Lietuvoje 2000–2014 metais ir tendencijos

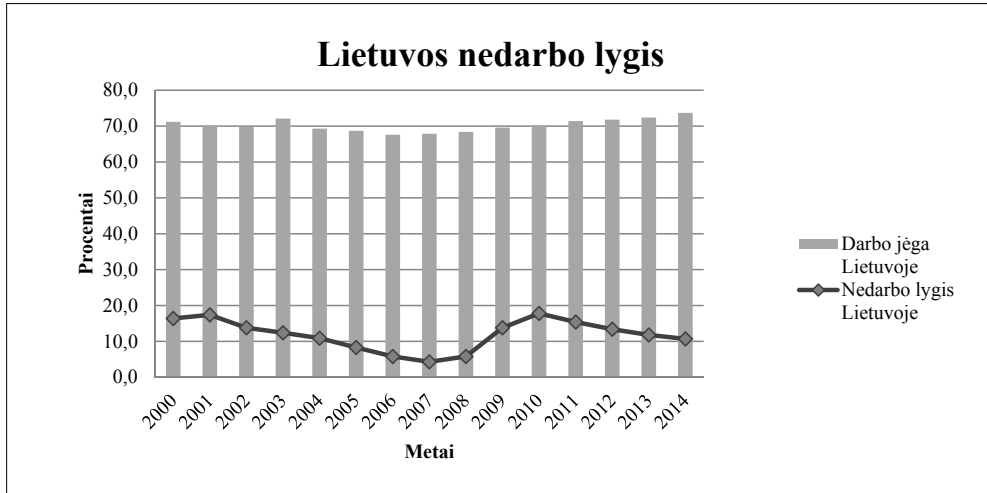
Nedarbo lygio samprata pagal Darbo biržos ir Statistikos departamento duomenis skiriasi, todėl ir apskaičiuotas nedarbo lygis pateikiamas nevienodas. Anot Darbo biržos, bedarbiais laikomi tie asmenys, kurie yra įregistruoti Darbo biržoje kaip ieškantys darbo, o Statistikos departamentas skelbia duomenis apie asmenis, kurie darbo ieško ne tik Darbo biržoje, bet ir savarankiškai. Dėl šių aplinkybių, Statistikos departamento duomenų bazėje užfiksuotas nedarbo lygis žymiai didesnis nei Darbo biržos. Nagrinėjant darbe pateikiami svetainės „Eurostat“ duomenis, kurie surinkti iš nacionalinių statistikos institucijų.

2.1. Nedarbo lygio ir ekonomiškai aktyvių gyventojų pokyčių tendencijos Lietuvoje

Lietuvoje po nepriklausomybės atgavimo 1991 metais nedarbas tapo pastoviu reiškiniumi, būdingu ir nagrinėjamu laikotarpiu.

Nuo 2000 iki 2001 metų Lietuvoje nedarbo lygis pakilo 1%. Šį nedarbo didėjimą sąlygojo Rusijoje 1998m. vykusios finansinės krizės. 2000 metais Lietuvos galimą darbo jėgą (užimti gyventojai ir bedarbiai) sudarė 71,2% visų šalies gyventojų, o iš jų dirbo 54,8%.

Nuo 2001 iki 2007 metų, nedarbo lygis Lietuvoje mažėjo. Didžiausias kritimas pastebimas 2001–2002 metais, kuomet nedarbas sumažėjo 3,6%. Tai sąlygojo atsigaunanti ekonomika, augti pradėdanti statybų pramonė, laikino užimtumo programos. „Praėjusiais metais laikino užimtumo programose <...> dalyvavo 106 tūkst. žmonių, arba 23,6 proc. daugiau nei 2000 m.“ (G. Nausėda, R. Rudzakis, V. Titarenko ir

1 pav. Lietuvos nedarbo lygio ir darbo jėgos kitimas 2000–2014 metais, pateiktas procentais

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis „Eurostat“ duomenimis

kt. 2002 m.). Nuo 2002 iki 2007 metų nedarbo lygis palaipsniui mažėjo ir pasiekė žemiausią lygį per visą tirtą laikotarpį – 4,3%. Galima darbo jėga 2001–2007 metų laikotarpiu svyravo nuo 67,6% iki 72,1%.

Nuo 2008 iki 2010 metų, kilus Pasaulinei ekonominei krizei, nedarbo lygis pakilo ir 2010 metais pasiekė aukščiausią tašką per visą tirtą laikotarpį – bedarbiais tapo 17,8% visų Lietuvos gyventojų. Ekonomiškai aktyvių gyventojų per nurodytus metus vidutiniškai užfiksuota 69,4%, iš kurių užimtų gyventojų vidutiniškai 56,9%. Remiantis „Eurostat“ duomenimis, krizės banga ir padidėjęs nedarbo lygis labiausiai paveikė jaunimą, bei vyriškos lyties asmenis, taip pat tuos, kurie dirbo darbus, nereikalaujančius aukštos kvalifikacijos.

Nuo 2010 iki 2014 metų nedarbo lygis Lietuvoje pradėjo mažėti. Tai reiškia, kad ekonomika atsigauna po krizės, šalies ekonominiai rodikliai gerėja. Vidutinis ekonomiškai aktyvių gyventojų skaičius nurodytu laikotarpiu buvo 71,9%, iš kurių užimtų gyventojų – vidutiniškai 58,1%.

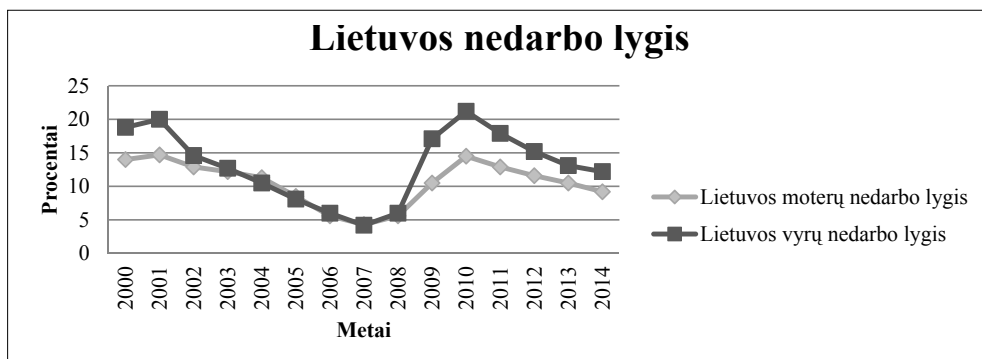
Apskaičiuota 2000–2014 metų nedarbo lygio tendencija rodo, kad nedarbas Lietuvoje vystosi regresine kryptimi, t.y. pastebima nedarbo lygio mažėjanti trajektorija nagrinėjamu 2000–2014 metų laikotarpiu.

2.2 Nedarbo lygis Lietuvoje pagal lytį ir amžių bei jų struktūra

Kaip jau minėta 1.2 skyriuje, nedarbas gali būti nagrinėjamas remiantis daugybe požymių, tačiau plačiau šiame darbe bus aptartas nedarbas pagal lytį ir amžių.

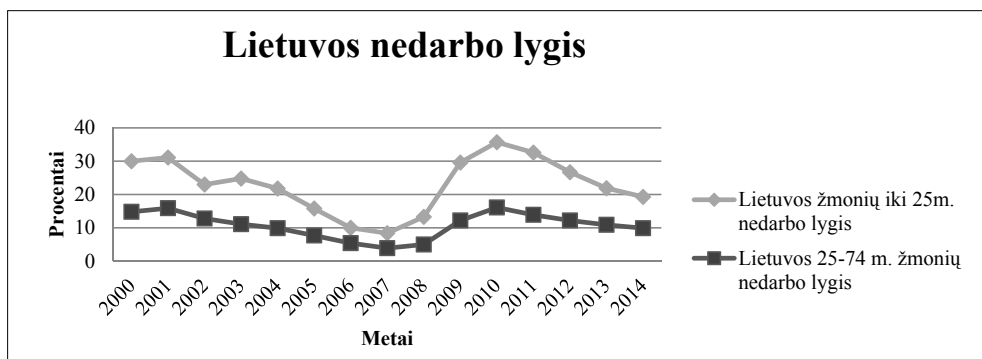
Išvedus 2000–2014 metų nedarbo lygio vidurkį, galima teigti, kad vyrų nedarbo lygis buvo aukštesnis nei moterų net 2,6%. Itin didelį nedarbo lygio skirtumą tarp lyčių 2000–2001 metais lėmė Rusijos 1998 metų finansinė krizė, kadangi „Labiausiai nuo Rusijos krizės nukentėtų maisto pramonės, statybų ir pervežimų paslaugas teikiančios įmonės“ (V. Geralavičius, 1998m.), o juose didžiąją dalį darbuotojų sudaro vyrai.

Nuo 2001 metų tiek vyrų, tiek moterų nedarbo lygis pradėjo mažėti ir 2003 metais

2 pav. Lietuvos nedarbo lygio kitimas pagal lytį 2000–2014 metais, pateiktas procentais

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis „Eurostat“ duomenimis

3 pav. Lietuvos nedarbo lygio kitimas pagal amžių 2000–2014 metais, pateiktas procentais

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis „Eurostat“ duomenimis

jie tapo labai panašaus masto – vyrų nedarbo lygis siekė 12,7%, o moterų 12,2%. 2007 metais nedarbo lygis tarp lyčių pasiekė žemiausią tašką per visą nagrinėjamą laikotarpį – vyrų nedarbo lygis siekė 4,2%, moterų 4,3%. Šį mažėjimą lėmė pradedanti augti ekonomika, eksporto didėjimas, naujų darbo vietų steigimas.

Nuo 2007 metų abiejų lyčių nedarbas Lietuvoje kilo panašiu tempu, tačiau nuo 2008 metų vyrų nedarbas stipriai išaugo. Tam įtakos turėjo kilusi Pasaulinė ekonominė krizė, kurios metu labiausiai nukentėjo statybų sektorius, o tai reiškia, kad didžioji dalis atleistų darbuotojų buvo vyriškos lyties atstovai. 2010 metais vyrų nedarbas

pasiekė aukščiausią tašką per nagrinėjamą laikotarpį – 21,2%, tuo tarpu moterų nedarbo lygis 2010 metais buvo 14,5%.

Nuo 2010 metų Lietuvoje nedarbo lygis mažėjo, ekonomika pradėjo atsigausti, kurtis darbo vietos, steigtis verslai.

Nagrinėjant nedarbo lygį pagal amžiaus grupes, galima pastebėti, kad jaunimo iki 25 metų ir 25–75 metų žmonių nedarbo lygio svyravimų trajektorijos sutampa, tačiau jaunimo nedarbas visais nagrinėjamais metais buvo didesnis nei vyresnio amžiaus gyventojų.

Didžiausias nedarbo lygis abiejuose amžiaus grupėse užfiksuotas 2010 metais – jaunimo nedarbo lygis siekė 35,7%, o

25–74 metų žmonių 16,1%. Ši nedarbo šoką sukėlė jau minėta Pasaulinė ekonominė krizė, kurios metu bedarbiais tapo daugiausiai gyventojų per visą nagrinėjamą laikotarpį. Mažiausias nedarbo lygis fiksuojamas 2007 metais. Jaunimo nedarbo lygis siekė 8,4%, o vyresnio amžiaus žmonių 3,9%. Tai yra metai tarp krizių, kuomet Rusijos finansinės krizės padariniai jau buvo išnykę, o ekonominė krizės banga dar neprasidėjusi.

Apskaičiavus nagrinėjamų metų nedarbo lygio vidurkius galima teigti, kad vidutiniškai jaunimo iki 25 metų nedarbo lygis yra 2,1 karto didesnis nei vyresnio amžiaus gyventojų.

2.3. Lietuvos nedarbo lygio svyravimų priežastys

Išnagrinėjus 2.1 ir 2.2 skyrius tampa aišku, kad nedarbo lygis nagrinėjama 2000–2014 metais smarkiai kito ir tam buvo atitinkamos priežastys.

2000–2001 metais nedarbo lygis Lietuvoje augo. Tam labai didelę įtaką turėjo 1998 metais Rusijoje kilusi finansinė krizė. „Ekonomikos augimas buvo nepakankamas, o didinti gamybos pajėgumą ir įdarbinti naujus darbuotojus tokiomis sąlygomis žmonėms būtų buvę nuostolinga“ (O. G. Rakauskienė, 2001 m.). Dėl krizės metais sumažėjusios paklausos ir vartojimo įmonių savininkai norėdami išsilaukioti rinkoje ir palaikyti gerą gamybos pajėgumą buvo priversti mažinti darbuotojų skaičių. „Įmonės, eksportuojančios savo produkciją į NSV šalis, pradėjo mažinti gamybos apimtį, darbuotojų skaičių, dalis dirbančiųjų dirbo nevisiško užimtumo režimu, t.y. arba priverstinai dirbo ne visą darbo laiką, arba dirbo su prastovomis, arba buvo neapmokamos atostogose“ (V. Pukelienė, I. Degsnytė, 2010 m.). Labiausiai krizė palietė sferas, kuriuose Lietuva su Rusija buvo susijusi

daugiausiai t.y. pramonę, bankininkystės sektorių, draudimo rinką, pervežimo bendrovės, reklamos verslą.

2002–2007 metais nedarbo lygis Lietuvoje mažėjo. Tai reiškia, kad mažėjo Rusijos krizės padariniai Lietuvai. Taigi, 2002–2007 metais Lietuvos ekonomika augo ir bedarbių skaičius mažėjo. 2001–2002 metais nedarbo lygis smuko 3,6%. Tokį mažėjimą sąlygojo jau minėtos laikino užimtumo programos, kuriuose palyginti su 2000 metais dalyvavo 23,6% daugiau bedarbių. Taip pat vėl pradedantis funkcionuoti statybų sektorius. Vėlesniais metais nedarbo lygio kritimą lėmė augančios ekonomikos veiksniai – padidėjęs eksportas, išaugusios gamybos apimtys. Taip pat visiškai atsivėrusi Europos Sąjungos rinka ir atsivėrusi Nepriklausomų valstybių sąjungos rinka.

2008–2010 metais Lietuvoje užfiksuotas nedarbo lygio didėjimas. Jį lėmė Pasaulinė ekonominė krizė, kurią sukėlė nekilnojamo turto burbulas. Atitinkamais krizės metais buvo sumažintas vartojimas bei gamyba, dėl ko bankrutavo daugybė verslų. Norėdami išsaugoti savo veiklą, verslininkai buvo priversti atleisti darbuotojus ar mažinti jų dirbamas darbo valandas. „Didžiausias užimtumo sumažėjimas užfiksuotas statybų (-4,5 proc.), žemės ūkio (-1,5 proc.) ir gamybos (-1,2 proc.) sektoriuose“ (Europos komisija, 2013 m.). Išsilavinimo atžvilgiu, daugiausiai bedarbiais tapo nekvalifikuoti darbuotojai.

Nuo 2011 iki nagrinėjamo laikotarpio pabaigos fiksuojamas nedarbo lygio mažėjimas. Tai reiškia, kad ekonomika pakilimo stadijoje ir užimtumas didėja. Pakilimą sąlygojo naujų darbo vietų steigimas, minimalaus mėnesinio darbo užmokesčio didinimas, gamybos apimčių padidėjimas bei vartojimo išaugimas.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje 2000–2014 metais buvo du ekonomikos

nuosmukiai ir du kilimai. Nuosmukiai buvo sąlygoti 1998 metais vykusios Rusijos finansinės krizės ir 2008 metais prasidėjusios Pasaulinės ekonominės krizės. Prasidėję nuosmukiai ypač palietė asmenis neturinčius aukštojo išsilavinimo. Apskaičiavus nedarbo lygio vidurkį tarp lyčių matyti, kad ekonominiai nuosmukiai labiau paveikė vyrus nei moteris, o palyginus jaunimo iki 25 metų ir 25–74 metų žmonių nedarbo lygį, galima teigti, kad jaunimo nedarbas visu 2000–2014 metų laikotarpiu buvo didesnis. Stebint nedarbo lygio dinamiką nuosmukio metais, išryškėja tendencija, kad darbo pasiūla neatitiko darbo paklausos reikalavimų, kitaip tariant, darbdaviai negalėjo rasti jiems tinkamos kvalifikacijos darbuotojų, o bedarbiai jų reikalavimus atitinkančio darbo.

Išvados

Nedarbas – plačiai paplitęs ir neišvengiamas reiškinys visose valstybėse, kadangi egzistuoja nedarbo rūšys, kurių visiškai panaikinti neįmanoma – tai migracinis ir struktūrinis nedarbas. Galima formuluoti pagrindines išvadas:

1. Nedarbas tai reiškinys, kai ekonomiškai aktyvūs gyventojai negali susirasti darbo dėl atitinkamų priežasčių. Skirtingos nedarbo priežastys lemia nedarbo rūšis:
 - Migracinis nedarbas – neišvengiamas, atsiranda darbo paieškos procese, yra laikinas;
 - Struktūrinis nedarbas atsiranda dėl netinkamos žmonių kvalifikacijos, žinių ir naujausių technologijų neatitikimo;
 - Ciklinis nedarbas atsiranda dėl ekonomikos svyravimų, įvykusių krizių.
2. Vertinant nedarbo pasekmes galima išskirti jas mikroekonominiu lygiu bei makroekonominiu lygiu. Mikroekonominiu lygiu, tai pasekmės jaučiamos pačiam individui, o tuo tarpu mikroekonominiu lygiu – pasekmės valstybei ir jos ekonomikai.
3. Nedarbas Lietuvoje 2000–2014 metais vidutiniškai siekė 11,9%, o darbo jėgą sudarė 70,3% visų gyventojų. Per nurodytą periodą pastebimi 2 nedarbo kilimo periodai, kuriuos lėmė 1998 metų Rusijos finansinė krizė bei Pasaulinė ekonominė krizė. Taip pat fiksuojami 2 nedarbo mažėjimo periodai. Jie parodė, kad krizių sukeltos pasekmės po truputį mažėja ir ekonomika atsigauja.
4. Vyrų nedarbo lygis Lietuvoje yra vidutiniškai 2,6% didesnis nei moterų. Šį reiškinį lemia tai, kad vyrai dažniau nei moterys dirba nekvalifikuotą darbą, o būtent nekvalifikuoto darbo sritys labiausiai pažeidžiamos per ekonomikos svyravimus. Vidutinis vyrų nedarbo lygis Lietuvoje 13,2%, vidutinis moterų nedarbo lygis Lietuvoje 10,6%.
5. Jaunimo nedarbas vidutiniškai yra 2,1 karto didesnis nei vyresnių asmenų. Šį reiškinį lemia tai, jog darbdaviai jog darbdaviai labiau pasitiki vyresnio amžiaus žmonėmis, samdo darbuotojus, kurie jau turi profesinės praktikos, mano kad jie atsakingi.
6. Nedarbo didėjimą lėmė Rusijos 1998 m. finansinė ir Pasaulinė ekonominė krizės. Aukščiausias nedarbo lygis pasiektas 2010 metais – siekė 17,8%. Mažiausiai krizių pasekmės buvo jaučiamos 2007 metais, kai nedarbo lygis šalyje buvo žemiausias. Lietuvoje jis siekė 4,3%.

LITERATŪROS SARAŠAS

1. A. Jakutis, V. Petraškevičius, A. Stepanovas, D. Andriušaitienė „Ekonomikos teorija“ 2012 m., Vilnius
2. A. Pocius „Ekonominio nuostolio dėl Lietuvos darbo rinkos pokyčių įvertinimas“ 2005m., Vilnius
3. B. Martinkus, A. Sakalas, A. Savanevičienė „Darbo išteklių ekonomika ir valdymas“. 2006 m., Kaunas
4. B. Martinkus, A. Sakalas, A. Savanevičienė „Ekonomikos teorija“, 6 pataisytas papildytas leidinys, 2007 m., Kaunas
5. B. Martinkus, A. Savanevičienė „Darbo ekonomika“. 1996 m., Kaunas
6. Darbo jėga Lietuvoje ir Estijoje 2000–2014 metais (Prieiga per internetą: [https://www.seb.lt/sites/default/files/web/pdf/m_apzvalga8.pdf](http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?query=BOOKMARK_DS-055840_QID_-3470FD87_UID_-3F171EB0&layout=TIME,C,X,0;GEO,L,Y,0;SEX,L,Z,0;AGE,L,Z,1;CITIZEN,L,Z,2;UNIT,L,Z,3;INDICATORS,C,Z,4;&zSelection=DS-055840AGE,Y15-64;DS-055840SEX,T;DS-055840CITIZEN,TOTAL;DS-055840INDICATORS,OBS_FLAG;DS-055840UNIT,PC;&rankName1=UNIT_1_2_-1_2&rankName2=AGE_1_2_-1_2&rankName3=CITIZEN_1_2_-1_2&rankName4=INDICATORS_1_2_-1_2&rankName5=SEX_1_2_-1_2&rankName6=TIME_1_0_0_0&rankName7=GEO_1_2_0_1&sortC=ASC_-1_FIRST&rStp=&cStp=&rDCh=&cDCh=&rDM=true&cDM=true&footnes=false&empty=false&wai=false&time_mode=NONE&time_most_recent=false&lang=EN&cfo=%23%23%23%2C%23%23%23.%23%23%23 Žiūrėta 2015.03.31)
7. European Commission „Age discriminations and European Law“ 2005 m.
8. Europos komisija „BENDROSIOS UŽIMTUMO ATASKAITOS PROJEKTAS pridedamas prie Komisijos komunikato „2014 m. metinė augimo apžvalga““. 2013 m. Briuselis
9. G. Nausėda, R. Rudzkis, V. Titarenko, A. Budrytė „Lietuvos makroekonomikos apžvalga“. 2002 m. Vilnius. (Prieiga per internetą <a href=) Žiūrėta 2015.04.15)
10. J. Šeputienė „Makroekonomikos teorija“. 2012 m., Šiauliai
11. J. Tartilas „Nedarbo problema“ 2005 m., Vilnius
12. Jaunimo (iki 25 metų) nedarbo lygis Lietuvoje ir Estijoje 2000-2014 metais (Prieiga per internetą:
14. Jaunų vyrų (iki 25 metų) nedarbo lygis Lietuvoje ir Estijoje 2000-2014 metais (Prieiga per internetą:

,3;&zSelection=DS-055418INDICATORS,OBS_FLAG;DS-055418SEX,T;DS-055418S_ADJ,NSA;DS-055418AGE,TOTAL;&rankName1=AGE_1_2_-1_2&rankName2=INDICATORS_1_2_-1_2&rankName3=SEX_1_2_-1_2&rankName4=S-ADJ_1_2_-1_2&rankName5=TIME_1_0_0_0&rankName6=GEO_1_2_0_1&sortC=ASC_-1_FIRST&rStp=&cStp=&rDCh=&cDCh=&rDM=true&cDM=true&footnes=false&empty=false&wai=false&time_mode=NONE&time_most_recent=false&lang=EN&cfo=%23%23%23%2C%23%23%23.%23%23%23 Žiūrėta 2015.03.31)

32. Vyresnių moterų (25-74 metų) nedarbo lygis Lietuvoje ir Estijoje 2000-2014 metais (Prieiga per internetą: [33. Vyresnių vyrų \(25-74 metų\) nedarbo lygis Lietuvoje ir Estijoje 2000-2014 metais \(Prieiga per internetą: \[L,Z,1;SEX,L,Z,2;INDICATORS,C,Z,3;&zSelection=DS-055418INDICATORS,OBS_FLAG;DS-055418SEX,F;DS-055418S_ADJ,NSA;DS-055418AGE,Y25-74;&rankName1=AGE_1_2_-1_2&rankName2=INDICATORS_1_2_-1_2&rankName3=SEX_1_2_-1_2&rankName4=S-ADJ_1_2_-1_2&rankName5=TIME_1_0_0_0&rankName6=GEO_1_2_0_1&sortC=ASC_-1_FIRST&rStp=&cStp=&rDCh=&cDCh=&rDM=true&cDM=true&footnes=false&empty=false&wai=false&time_mode=NONE&time_most_recent=false&lang=EN&cfo=%23%23%23%2C%23%23%23.%23%23%23 Žiūrėta 2015.03.31\\)\]\(http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?query=BOOKMARK_DS-055418_QID_74E4784_UID_-3F171EB0&layout=TIME,C,X,0;GEO,L,Y,0;S_ADJ,L,Z,0;AGE,L,Z,1;SEX,L,Z,2;INDICATORS,C,Z,3;&zSelection=DS-055418INDICATORS,OBS_FLAG;DS-055418SEX,F;DS-055418S_ADJ,NSA;DS-055418AGE,Y25-74;&rankName1=AGE_1_2_-1_2&rankName2=INDICATORS_1_2_-1_2&rankName3=SEX_1_2_-1_2&rankName4=S-ADJ_1_2_-1_2&rankName5=TIME_1_0_0_0&rankName6=GEO_1_2_0_1&sortC=ASC_-1_FIRST&rStp=&cStp=&rDCh=&cDCh=&rDM=true&cDM=true&footnes=false&empty=false&wai=false&time_mode=NONE&time_most_recent=false&lang=EN&cfo=%23%23%23%2C%23%23%23.%23%23%23 Žiūrėta 2015.03.31\)</p>
</div>
<div data-bbox=\)](http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?query=BOOKMARK_DS-055418_QID_-56E0EC7D_UID_-3F171EB0&layout=TIME,C,X,0;GEO,L,Y,0;S_ADJ,L,Z,0;AGE,L,Z,1;SEX,L,Z,2;INDICATORS,C,Z,3;&zSelection=DS-055418INDICATORS,OBS_FLAG;DS-055418SEX,T;DS-055418S_ADJ,NSA;DS-055418AGE,Y25-74;&rankName1=AGE_1_2_-1_2&rankName2=INDICATORS_1_2_-1_2&rankName3=SEX_1_2_-1_2&rankName4=S-ADJ_1_2_-1_2&rankName5=TIME_1_0_0_0&rankName6=GEO_1_2_0_1&sortC=ASC_-1_FIRST&rStp=&cStp=&rDCh=&cDCh=&rDM=true&cDM=true&footnes=false&empty=false&wai=false&time_mode=NONE&time_most_recent=false&lang=EN&cfo=%23%23%23%2C%23%23%23.%23%23%23 Žiūrėta 2015.03.31)</p>
</div>
<div data-bbox=)

34. Vyrų nedarbo lygis Lietuvoje ir Estijoje 2000-2014 metais (Prieiga per internetą: [35. W. J. Baumol ir A. S. Blinder „Macroeconomics: principles and policy“ thirteenth edition 2015 m., USA \(Prieiga per internetą: <https://books.google.lt/books?id=qQW0BAAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=lt#v=onepage&q&f=false> Žiūrėta 2015.03.30\)](http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?query=BOOKMARK_DS-055418_QID_7CACC803_UID_-3F171EB0&layout=TIME,C,X,0;GEO,L,Y,0;S_ADJ,L,Z,0;AGE,L,Z,1;SEX,L,Z,2;INDICATORS,C,Z,3;&zSelection=DS-055418INDICATORS,OBS_FLAG;DS-055418SEX,M;DS-055418S_ADJ,NSA;DS-055418AGE,Y25-74;&rankName1=AGE_1_2_-1_2&rankName2=INDICATORS_1_2_-1_2&rankName3=SEX_1_2_-1_2&rankName4=S-ADJ_1_2_-1_2&rankName5=TIME_1_0_0_0&rankName6=GEO_1_2_0_1&sortC=ASC_-1_FIRST&rStp=&cStp=&rDCh=&cDCh=&rDM=true&cDM=true&footnes=false&empty=false&wai=false&time_mode=NONE&time_most_recent=false&lang=EN&cfo=%23%23%23%2C%23%23%23.%23%23%23 Žiūrėta 2015.03.31)</p>
</div>
<div data-bbox=)